

ULVÂN el-HAMEVÎ

hammed el-Habeşî, *Câmi'ü's-şürûh ve'l-havâşî*, Ebûzabî 1425/2004, II, 923, 962, 1208, 1211; *Mu'cemü'l-mahtûâtü'l-mevcûde fi mektebâti İstânbul ve Ânâtu'lî* (haz. Ali Rıza Karabulut), [bas-kı yeri ve tarihi yok], II, 938-939; Abdülhâdî Hâşim, "E'râsü's-Şâm fi evâhiri'l-karni't-tâsi'î'l-hicrî", *MMİADm.*, XXXII/1 (1376/1957), s. 327-337; M. Winter, "Sheikh Ali Ibn Maymûn and Syrian Sufism in the Sixteenth Century", *IOS*, VII (1977), s. 281-308; M. Adnân Kaytâz, "el-Şeyh 'Ulvân 'Alî b. 'Atıyye el-Hitî: Hayâtühü'l-İlmîyye ve âşârüh", *et-Türâşû'l-'Arabî*, III/10, Dimaşk 1403/1983, s. 135-154.

AHMET ÖZEL

ULVÂNİYYE

(الولانية)

Ulvân el-Hamevî'ye

(ö. 936/1530)

nisbet edilen bir tarikat

(bk. ULVÂN el-HAMEVÎ).

ULYÂİYYE

(الولائية)

Gâliyye'den Ulyâ (Albâ) b. Zirâ'm görüşlerini benimseyen aşırı bir Şii fırkası

(bk. GÂLİYYE).

UMAN

(عمان)

Arap yarımadasının güneydoğusunda ülke.

I. FİZİKİ ve BEŞERÎ COĞRAFYA

II. TARİH

III. OSMANLI-UMAN MÜNASEBETLERİ

Kuzeyi, doğusu ve güneydoğusu bir hilâl şeklinde Uman körfezi ve Hint Okyanusu kıyılarıyla sınırlandırılmış olan Uman (Uman) kuzeybatıda Birleşik Arap Emirlikle-

ri, batıda Suudi Arabistan, güneybatıda Yemen'le komşudur. Monarşi ile yönetilen ülkenin resmî adı Saltanatü Uman, yüzölçümü 309.500 km², nüfusu 2.694.000'dir (2010). Nüfusun 1.951.000'ini Umanlılar, 743.000'ini dışarıdan gelenler teşkil etmektedir. Ülkenin başşehri Maskat, diğer önemli şehirleri Sib, Matrah (Mutrah), Bevşer, Salâle, Suhâr, Süveyh ve İbrî'dir. Uman Sultanlığı idarî bakımdan beş mıntika (Bâtine, Zâhire, Dâhile, Şarkıye, Vüstâ) ve dört muhafazaya (Maskat, Zafâr, Müsendem, Büreymî), bunlar da vilâyet adı altında daha küçük altmış bir yerleşim birimine ayrılmıştır. Maskat muhafazasının nüfusu 734.697, şehrin nüfusu 30.251'dir.

I. FİZİKİ ve BEŞERÎ COĞRAFYA

Arap yarımadasının güneydoğu kesiminde yer alan Uman, anakara parçasının uzağında bulunan ve Hürmüz Boğazı'nın güney sahillerinden İran'a doğru gittikçe incelenerek uzanan Müsendem yarımadasının kuzey ucuna sahiptir. Güneydoğu kıyıları yakınında bulunan Masîre adası da bu ülkeye aittir. Uman arazisinin büyük kısmı çöllerle kaplıdır. Arap yarımadasının en büyük çölü olan Rub'ulhâlî'nin doğu kesimi bu ülkenin sınırları içindedir. Çöl alanından kuzeydoğuya Uman körfezi kıyılarına doğru gidilince ülkenin dağlık köşesiyle karşılaşılır. Cebeliahdar adıyla bilinen ve 3000 metreyi aşan (3035) bu dağlar, Arap yarımadasının öteki dağlık kesimlerinden farklı biçimde Türkiye ve İran'ın güneyindeki dağlar gibi jeolojinin üçüncü zamanında oluşmuş Alp kıvrımları sistemine dahildir. Dağlık kesimle deniz arasına Bâtine adı verilen kıyı şeridi girer. Dağlık kesimden çöl alanlarına birdenbire geçilmemekte, araya orta yükseklikte ve dalgalı bir plato alanı girmektedir. Bir başka dağlık alan da güneybatıda bulunur (Zafâr bölgesi). Uman iklimi kıyılarda nemli, iç

Uman

kesimlerde çok sıcak ve kurak tropikal iklim tipindedir. Çöl alanlarındaki bazı kesimlerde yıllarca yağış düşmediği olur. Uman denizi kıyıları muson yağmurlarının etkisindedir ve bu sebeple yaz yağışları alır. Muson etkisinde kalan kesimlerde bitki örtüsü çok çeşitli, diğer kesimlerde ise cılız, kurakçıl bitkiler ya da tuzlu topraklara uyum sağlamış tuzcul bitkiler görülür. Zafâr bölgesinde dünyanın başka yerlerinde pek rastlanmayan günlük ağaçları bulunur (Türkiye'nin Köyceğiz ve Fethiye yörelerinde görülen günlük ağaçlarının farklı bir türü) ve bunun ürünü olan akgünlük Uman'ın ihraç ürünleri arasında yer alır.

Ülkenin 2003 yılında 2.341.000 olan nüfusu 2010'da 2.694.000'e ulaşmıştır. Kilotrekareye yaklaşık dokuz kişinin düştüğü ülkede nüfus kıyılarda toplanmıştır. İç kısımlar tenha veya tamamen boştur. Kıyılarda toplanan nüfus da son derece karışıktır. Umanlı Araplar nüfusun % 72,4'ünü meydana getirir. Halkın diğer kısmı Pakistanlı (çoğunluğu Belüci), Hindistanlı, Afrikalı, İranlı vb. topluluklardan oluşur. Nüfusun % 86'sı müslüman (yarısına yakın kesimi İbâziyye mezhebine mensup), % 13'ü Hindu, % 1'i de öteki dinlere mensuptur. Ekonomik zenginliği petrole dayanan Uman'da ilk petrol kuyuları 1960'lı yıllardan sonra açılmıştır. Fakat petrol zenginliği Arap yarımadasının diğer petrol ülkelerine göre geri düzeydedir. Masîre adasındaki bakır yatakları petrol dışında en önemli yeraltı zenginliğidir. Tarımsal zenginlik narenciye,

Uman Sultanlığı'nın başşehri Maskat'ın tarihi kesiminden bir görünüş

Resmî adı	: Uman Sultanlığı (Saltanatü Umân)
Başşehir	: Maskat
Yüzölçümü	: 309.500 km²
Nüfusu	: 2.694.000 (2010)
Resmî dili	: Arapça
Para birimi	: Uman Riyali (OMR) 1 OMR = 1000 Bise

muz ve hurmaya dayanır. Nizvâ çevresinde buğday yetiştirilir. Hayvancılık geridir; balıkçılık yaygındır. Sanayileşme atılımı henüz başlangıç aşamasındadır. Demiryolunun bulunmadığı ülkede ulaşım karayolları ve denizyollarıyla sağlanmaktadır. Ülke ithalatında taşıt araçları, besin ürünleri ve çeşitli makineler başta gelir. İhracatında petrol, hurma, balık, meyve ve akgünlük dikkati çeker. En çok ticaret yapılan ülkeler Japonya, Almanya, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'dir.

II. TARİH

Antik kaynaklarda ülke Umana ve Magan adlarıyla zikredilir. Arkeolojik verilere göre yerleşim tarihi milâttan önce 3000'li yıllara kadar uzanır. Uman isminin "a'me-ne" kelimesinden geldiği yolundaki rivayetlerin yanı sıra (Yâkût, IV, 150) buraya gelen ilk Arap yerleşimci olduğu rivayet edilen Umân b. Kahtân'dan kaynaklandığı da nakledilir. Bölgenin siyasî münasebetlerine dair ilk veriler Mısır'la ilişki içerisinde olduğunu göstermektedir. Sumerler'le Uman arasında ticarî ilişkiler vardı. Romalı yazarlar Uman'ın zenginliklerinden bahseder. Uman'ın bu zenginliğinin Himyerîler döneminde başladığı bilinmektedir. Milâttan sonra I. yüzyıldan itibaren Fars nüfuzu altına giren Uman'a Araplar bu yüzyılın sonlarında göç etmeye başladı. Tarihî kayıtlara göre Araplar'dan bölgeye ilk yerleşenler Mâlik b. Fehm liderliğinde Yemen'den gelen Ezd kabilesi mensuplarıdır. Bunların yanında Kudâa kabilesinden bazı gruplar da bölgede yerleşti. Bu yerleşimciler kuzeye Nizvâ bölgesine yayılmaya başladıkça Sâsânîler ile çatışmaya girdiler. I. Şâpûr döneminde (309-379) Uman'ın büyük kısmı Sâsânî nüfuzu altında olmak-

la birlikte Yemen'den yeni göç dalgaları gelmeye devam etti. Sâsânîler döneminde bölgede Mecûsîler'in varlığından bahsedilir.

Hicaz, İslâm öncesi dönemde Uman'la ticarî ilişki içerisindeydi. Hz. Peygamber zamanında bölgeye İslâm'a davet için gönderilen Ebû Zeyd el-Ensârî ve Amr b. Âs'ın bölge hâkimi Abd ve Ceyfer b. Cürendâ kardeşler tarafından iyi karşılanmasıyla İslâmiyet Uman'da yayılmaya başladı (8/630). Ancak Resûl-i Ekrem'in ölümünden kısa bir süre önce ortaya çıkan irtidad hareketlerinde bölgedeki Ezd kabilesi mensupları da yer aldı; bunlar Hz. Ebû Bekir'in gönderdiği ordu karşısında mağlûp oldu ve tekrar İslâm'a döndü. Hz. Ebû Bekir'in Huzeyfe b. Mihsan'ı, Hz. Ömer'in Osman b. Ebû'l-Âs'ı bölgeye vali tayin ettiği bilinmektedir. İslâm'ın ilk döneminde özellikle Ezd kabilesi mensupları Uman'ın idaresinde söz sahibi oldular. Ezd kabilesinin gücünü kaybetmesiyle birlikte Emevî yönetimine karşı muhalefet hareketi başladı. Bu dönemde Uman, Irak genel valisinin tayin ettiği valiler tarafından yönetiliyordu. Hilâfet mücadelesinde Hz. Ali'nin karşısında yer alan Umanlılar rivayete göre Nehrevan Savaşı'ndan (38/658) kurtulan iki Hâricî vasıtasıyla İbâzîliği benimzediler. Emevîler uzun müddet Uman'a tam anlamıyla hâkim olamadılar. Halife Abdülmelik b. Mervân devrinde Benî Cürendâ'ya mensup Saîd ve Süleyman b. Abbâd, Emevîler'e karşı direndiler ve güçlükle itaat altına alındılar (75/694). Daha sonra tekrar ayaklanmaların görüldüğü bölge 86 (705) yılında Haccâc b. Yûsuf es-Sekafî tarafından Emevîler'e bağlandı. Ancak II. (VIII.) yüzyıldan itibaren İbâzîlik, Basra'dan gönderilen dâîler tarafından yayılmaya devam etti.

Hilâfetin Emevîler'den Abbâsîler'e geçiş döneminde Hadramut İbâzî imâmeti-

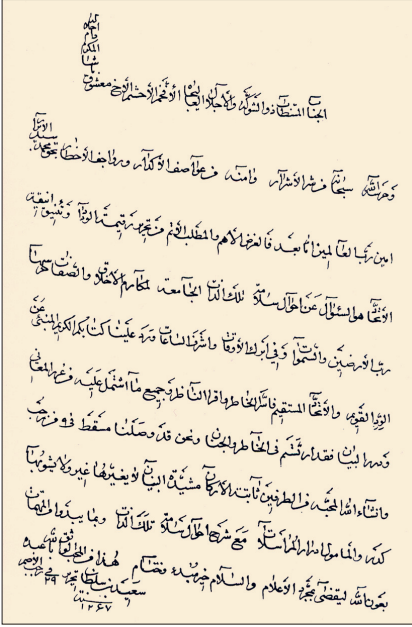
nin ortadan kalkmasının (131/748-49) ardından Umanlılar yaklaşık 132 (750) yılında benzer bir imâmeti bölgede tekrar kurdular ve Cürendâ b. Mes'ûd'u imam seçtiler. Bağımsızlığını ilân eden Uman'a karşı yürüyen Hâzım b. Huzeyme et-Temîmî kumandasındaki Abbâsî ordusu Cürendâ b. Mes'ûd'un imamlığına son verdi (134/751). Fakat Abbâsîler, Uman'da tam hâkimiyet kuramadı; zaman zaman kesintiye uğramakla birlikte bölge İbâzî imamları tarafından yönetilmeye devam etti. 177'de (794) Nizvâ'da toplanan şûrada imam seçilen Ezd kabilesine mensup Muhammed b. Abdullah b. Affân bölgede ikinci İbâzî imamlığını kurdu. Özellikle Basra'dan gelen seçkin kişiler sayesinde Uman, İbâzîliğin en önemli merkezi oldu. 280'de (893) Abbâsîler'in Bahreyn Valisi Muhammed b. Nûr, Nizvâ'yı itaat altına aldı. Bu dönem 320 (932) yılında Ebû'l-Kâsım Saîd b. Abdullah'ın imam seçilmesine kadar devam etti.

Uman 318'de (930) Bahreyn Karmatîleri'nin lideri Ebû Tâhir el-Cennâbî tarafından ele geçirildi. 943 yılında tekrar Abbâsî hâkimiyetine girmekle birlikte imamlar vasıtasıyla yönetildi. 356'da (967) Büveyhîler'in ardından Selçuklular'ın hâkimiyetine geçti. Kirman Selçuklularının kurucusu Kavurd Bey, Hüzmüz Emîri Bedr İsâ'nın yardımıyla 1053-1062 yılları arasındaki bir tarihte gerçekleştirdiği deniz aşırı seferle bir mukavemetle karşılaşmadan Uman'ı zaptetti. Bağdat'ın kurulmasından itibaren Uman bir ticaret limanı olarak gelişme gösterdi. Uzakdoğu ve Doğu Afrika ile yapılan deniz ticaretinde Maskat her zaman önemli bir kavşak noktası oldu. Ancak zaman zaman tüccarların saldırılara mâruz kalması yüzünden ticaret kesintiye uğradı. Bir süre Nebhânîler'in hâkimiyetinde kalan Uman, V. (XI.) yüzyılın ilk yarısında Kays adasında hüküm süren Be-

Matrah
Limanı'ndan
bir görünüş

UMAN

Uman Sultanı Said b. Sultân'ın Cidde'de Osmanlı valisine 29 Receb 1267 (30 Mayıs 1851) tarihli yazısı (BA, İrade-Dahiliye, nr. 14.646)

nî Kayser'in nüfuz alanına girdi. 627'de (1230) Benî Kayser'i ortadan kaldıran Salgurlular, Portekiz işgaline kadar Uman'ı yönettiler. Portekizliler 1507'den itibaren Uman sahil şehirlerini ele geçirdiler. Memlük Sultanı Kansu Gavri'nin bölgeye gönderdiği donanma başarılı olamadı.

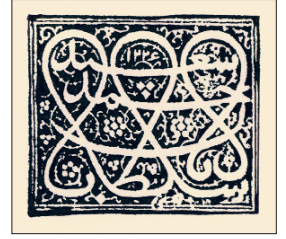
III. OSMANLI-UMAN MÜNASEBETLERİ

Mısır'ı ve Hicaz'ı kendisine bağlayan Osmanlılar (923/1517) hac yolları ve hac mekânlarının emniyeti görevini üstlendiler. Osmanlılar döneminde Hadım Süleyman Paşa (1538) ve Piri Reis (1552) Süveyş tersanelerinde hazırlanan gemilerle Portekizli işgalcilere karşı mücadelelere katıldılar. Portekizliler, artan Osmanlı seferlerine karşı Maskat'ta bugün de ayakta duran Celâlî ve Mirânî kalelerini inşa ettiler. Portekizliler'in Maskat ve civarından çıkarılması Umanlı Ya'rubî hânedanı imamı Nâsır b. Mürşid döneminde gerçekleşebildi (1029/1620). Portekizliler bir süre daha Hürmüz, Culfâr (bugünkü Re'sülhayme, Birleşik Arap Emirlikleri) ve Kalhat'tan vergi almayı sürdürdüler. Uman'da Ya'rubî hânedanından Nâsır b. Mürşid (1615-1640) ve I. Seyf b. Sultân (1640-1679, 1692-1711) dönemlerinde Doğu Afrika'daki koloniler (Zengibar, Mombasa vb.) özerk bir yönetime kavuştular. Seyf'in ölümüyle Uman'da baş-

layan iç çekişmeler sonunda başa geçen II. Seyf b. Sultân'ın ölümünün (1156/1743) ardından Uman'da İmam Ahmed b. Saîd'in hâkimiyeti ele geçirmesiyle Bû Saîd hânedanı dönemi başladı. Bugün Uman'ın yöneticisi olan Sultan Kâbûs b. Saîd bu aileden gelmektedir. Uman güçlü olduğu dönemlerde Basra körfezinin doğu ve batı kıyılarındaki şehirlerle temas kurdu. Bazılarını İran'dan kiralayarak ticarî faaliyetlerde kullandı (Hürmüz, Kism, Bûşehr, Benderabbas); kuzeydeki Kavâsim kabilesiyle mücadele içine girdi. Kavâsim'in merkezi olan Re'sülhayme 1762'de yapılan bir antlaşma ile İmam Ahmed'e bağlanmayı kabul etti. Bu birlik (Kavâsim ve Bû Saîdîler) sayesinde beraberce İran tehdidine karşı koymaya çalıştılar.

Osmanlı-Uman siyasi ilişkileri bu dönemlerde başladı ve sürekli gelişme kaydetti. Bunun sebebi Uman'ın doğu tarafından İran tehdidi, batı ve kuzey taraflarından Arap kabileleriyle olan mücadeleleri (Suûdîler, Kavâsim, Bahreynli Âl-i Halîfe) ve bütün bunlara karşı Osmanlı gücünü arkasına alma gayretidir. İki ülke arasındaki ilişkilerin ilk ciddi adımı, İran'ın yöneticisi Kerim Han Zend'in Osmanlılar'a bağlı Basra şehrini kuşatması olayı ile atıldı (1775-1776). Bu kuşatmada Bağdat Valisi Ömer Paşa ile İmam Ahmed b. Saîd arasında varılan anlaşmaya göre Uman gemileri Şattularap'ın girişini tutarak yardımda bulundu. Bunun karşılığında Uman sultanları da Fas hâkimi gibi Uman hâkimi olarak anılacak ve kendilerine yıllık bir ödeme yapılacaktı. Ayrıca deniz ticaretlerini yaptıkları Basra Limanı'nda kendilerinden düşük vergi alınacaktı.

İmam Ahmed b. Saîd'in vefatının ardından gelen Seyyid Sultân b. Ahmed ve da-

Uman Sultanı
Saîd b. Sultân'ın
mührü

ha sonra gelen Saîd b. Sultân dönemlerinde Osmanlı-Uman ilişkileri canlılığını korudu. Seyyid Sultân b. Ahmed 1803 yılında hacca gitti; orada Mekke'yi işgal eden Suûdîler'e karşı Osmanlılar'a bağlı Mekke Emîri Şerîf Gâlib'e yardım etmeyi planladı. Nitekim 1798'de Napolyon Mısır'ı işgal ettiğinde Hint yolu için önemli bir durak kabul ettiği Maskat'a Seyyid Sultân b. Ahmed'e haber yollamış, fakat sultan Osmanlı tarafında kalmayı sürdürmüştü. Fransızlar'ın bu hareketinden endişelenen İngiltere'nin Bombay (Hindistan) Valisi Jonathan Duncan, Bûşehr'deki görevlisi Mehdi Ali Han'ı Maskat'a gönderdi. Seyyid Sultân b. Ahmed'le görüşen Mehdi Ali Han iki ülke arasında "kavilnâme" adıyla bir iyi niyet anlaşması imzalamayı başardı. Ancak bunun arkasında İngiltere'nin o dönemde Fransa karşısında Osmanlı Devleti ile ittifak içinde olmasının yattığı da söylenebilir. Uman-İngiliz ilişkileri bu kavilnâme ile başladı. Bu antlaşma sadece bir iyi niyet anlaşması olmasına rağmen İngilizler, Maskat'ta bir temsilcilik açtılar (18 Ocak 1798). Aynı dönemlerde Seyyid Sultân b. Ahmed, Suûdîler'in Basra körfezindeki yayılmacı siyasetine Bağdat valisiyle iş birliği yaparak karşı koydu. Bu devirde Kışm ve Hürmüz limanları yanında Benderabbas, Lince, Gevâdir limanları da Uman'a bağlı idi. Kendilerine ait 1000 tonluk, otuz

Maskat'ta Mirânî ve Celâlî kaleleri

Sultan
Kâbûs
Camii –
Maskat /
Uman

iki top taşıyabilen ticaret gemileri ve birçok küçük gemiyle Hindistan ile Basra körfezi arasındaki ticarete ağırlık verdiler.

Seyyid Sultân b. Ahmed'in ölümü Uman'da büyük bir otorite boşluğu doğurdu. Kısa bir fetret döneminin ardından Bû Saîd hânedanının en güçlü ismi olan Osmanlı dostu Seyyid Saîd b. Sultân dönemi (1804-1856) başladı. Seyyid Saîd, Amerika ve İngiltere yanında Fransa ve Almanya gibi ülkelerle ticarî antlaşmalar imzaladı. Doğu Afrika ve Uman'daki ticarî faaliyetleri, özellikle Afrika'dan Batı ülkelerine doğru gelişen köle ticaretini elinde tutarak ülkenin gelirlerini birkaç misli arttırdı. Büreymî bölgesini ele geçirmeye çalıştı, oradaki Suûdî yetkilisi Mutlak el-Mutayrî üzerine saldırıda bulundu, bu sırada İran'da da iş birliği yaptı (1813). Suûd b. Abdülazîz'in ölümü (1814) ve Osmanlı destekli Mısır güçlerinin Kavalalı İbrâhim Paşa yönetiminde Dir'iye'yi ele geçirmesiyle (1818) Suûdî tehdidinin ortadan kalkması Uman idarecilerini rahatlatmıştı. Uman-Suûdî ilişkilerinin tekrar düzenli hale gelmesi yine Osmanlı Devleti'nin körfez siyasetinin bir uzantısı olarak ortaya çıktı. Arabistan'ın Necid bölgesindeki otorite boşluğu ve hac yollarının emniyetinin sağlanamaması üzerine Osmanlı Devleti, bölgedeki Arap kabilelerine bir çekidüzen vermek için Necid'de Suûdî kökenli Türkî b. Abdullah'ı görevlendirdi. Onun ardından Faysal b. Türkî, Abdullah b. Faysal gibi Suûdî yöneticileri bölgeyi kontrol altına aldılar. Bu şekilde Osmanlı gücüne dayanan Uman-Suûdî ilişkileri barışçı bir zemine oturdu. Osmanlı Devleti'nin Basra körfezindeki etkinliği arttı. Büreymî bölgesinde Uman'a karşı düşmanca bir tutum sergileyen Suûdî yetkilisi Mutlak el-Mutayrî'nin bu yeni dönemde bölgeye tayin edilen oğlu Sa'd, Uman'da barışçı bir siyaset izlemeyi tercih etti.

Ayrıca Uman, Mehmed Ali Paşa ile iş birliğine hazır olduğunu bildirdi. 1824'te hacca giden Seyyid Saîd'e Mehmed Ali Paşa, Mekke'de büyük bir karşılama töreni düzenletti. 1850'de tekrar hacca giden Seyyid Saîd, Osmanlı Devleti'nin Cidde Valisi Hasib Paşa'yı ziyaret etti (BA, I.HR, 72/3488). Seyyid Saîd'in Hasib Paşa'ya yazdığı Cemâziyelâhîr 1266 (Nisan 1850) tarihli Arapça mektubunda yer alan, "Biz işlerimizi daima Devlet-i Aliyye ile uyum içinde yürütürüz" cümlesi Osmanlı Devleti'ne olan bağlılığının işaretidir.

Giderek zenginliği artan Seyyid Saîd, Zengibar'ı Maskat'a tercih edip çoğunlukla burada oturdu. 1850'de hac dönüşü yine Zengibar'a gitti. 1856'da öldüğünde ülkesi oğulları Mâcid ile Süveynî arasında paylaştırıldı. Geliri fazla olan Zengibar'da kalan Mâcid'in daha az gelire sahip Maskat'ta kalan Süveynî'ye her yıl 40.000 Avusturya altını (Maria Theresa doları) ödemesi kararlaştırıldı. Fakat zamanla bu durum Zengibar'ın Uman'dan ayrılması sonucunu doğurdu. 1862'de İngiltere, Fransa ve Almanya gibi ülkelerin kararı ile her iki taraf bağımsız birer ülke olarak tanındı. Eldeki gemiler ve diğer varlıklar paylaşıldı.

Zengibar kararlaştırılan meblağı 1873 yılına kadar ödemeye devam etti. 1869'da Mısır'da Süveyş Kanalı'nın açılması ile Hint ticaret yolu tamamen yön değiştirdi. Basra körfezi Arap şeyhlikleri, Osmanlı Devleti'ne bağlı Basra-Bağdat üzerinden gelişen ticaret yolu yönünü Kızıldeniz ve Aden istikametine çevirdi. Akdeniz limanları güç kazandı; Uman bundan olumsuz yönde etkilendi. Seyyid Fazl b. Alevî, II. Abdülhamid döneminde 1879'da Uman ile Yemen arasındaki Zafâr bölgesinden gelecek bütün bu bölgeyi Osmanlı Devleti'ne bağlamayı teklif etti ve az bir yardımla (2 gemi, 500 asker) bu işin gerçekleştirilebileceğini söyledi. Kendisine verilen bir fermanla desteklendi, burada onun Hadramut ve Zafâr valisi olduğu vurgulandı (Foreign Office 78, Turkey 1879, India Office). Ancak sonradan durumun Seyyid Fazl'ın söylediği gibi olmadığı ve o bölgenin Uman'a bağlı olduğu ortaya çıkınca proje geçersiz kaldı. Seyyid Fazl ve daha sonra oğlu Ahmed Sultan, II. Abdülhamid'in danışmanı sıfatıyla İstanbul'da kaldılar.

Maskat tarafında ise gelirlerin düşmesi yüzünden ülke fakirleşti, neticede Sultan Süveynî, oğlu Sâlim tarafından Maskat'ta öldürüldü (1866). Sultan Sâlim'in ölümüyle (1868) yerine geçen Azzân b. Kays, Uman'da Bû Saîd hânedanından gelen son imamdır. Daha sonra hânedan devam etti, fakat sultanlık ve imamlık birbirinden ayrı iki unvan haline geldi. Bû Saîd hânedanının son yöneticilerinden Saîd b. Teymûr Maskat'ta sultan iken (1932-1970) Saîd b. Halfân el-Halîfî imam sıfatıyla iç kesimlerde yaşadı. Aralarında çıkan mücadelede Nizvâ, İzkî ve Semâil, İbâzî imamların yaşadığı ve Maskat yönetiminden ayrıldıkları yerler olarak kaldı. İki taraf arasında çıkan çatışmalar Cebeliahdar savaşı adıyla Uman tarihinde yer aldı (1957-1959). Maskat'ta bugün yönetimi elinde tutan Sultan Kâbûs'un babası olan Saîd

Maskat'ta
Sultan
Kâbûs
Üniversitesi

UMAN

b. Teymûr, Cebeliahdar savaşına kardeşi Târik ile birlikte girdi. Seyyid Saîd ile Seyyid Târik'in babaları Teymûr bir Türk hanımla evlenmişti ve Seyyid Târik bu Türk anneden doğmuştu. Târik doktor olan dayısı ile birlikte Almanya'da yaşarken ağabeyi Saîd imam taraftarları ile Cebeliahdar savaşına girdi ve kendisine destek amacıyla onu ülkeye davet etti; Uman'a geldiğinde yalnız Türkçe ile Almanca bilen Târik Saîd ile birlikte Cebeliahdar savaşından başarı ile çıktı. Sonuçta Târik ülkenin başbakanlığı görevini üstlendi ve bir Türk hanımla evlendi. Târik'in oğlu bugün Uman'da yaşamaktadır. Uman, Basra körfezi ülkelerinde çıkan zengin petrol yatakları dolayısıyla ve onların nakliyesiyle deniz ticaretinin gelişmesi neticesinde stratejik önemi giderek artan bir bölge durumundadır. İslâm Konferansı Teşkilâtı, Körfez İşbirliği Konseyi ve Arap Birliği gibi kuruluşların üyesidir. Maskat'taki Sultan Kâbüs Üniversitesi ülkenin en önemli eğitim merkezidir. Ayrıca Zafâr, Macân, Sûr, Nizvâ ve Suhâr üniversiteleriyle Batı ve İslâm dünyasındaki çeşitli üniversitelere bağlı çok sayıda fakülte vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

TSMA, nr. E. 4455, 5766, 8499, 8902; BA, I. HR, nr. 72/3488; MV, nr. 131/85, 139/114, 151/40; DH. İD, nr. 59/20; YEE, nr. 35/10; HAT, nr. 38/1938, 770/36178; HR.SYS, nr. 93/28, 96/2, 109/32, 110/16, 111/20, 111/30; DH.KMS, nr. 28/34; Y.PRK.EŞA, nr. 51/75; Belâzûrî, *Fütûh* (Fayda), s. 110-113; Yâkût, *Mu'cemû'l-büldân*, IV, 150-151; İbn Rûzeyk, *el-Fethu'l-mübîn fi sîreti's-sâdeti'l-Bü Sa'idiyyin* (nşr. Abdülmün'im Âmir – Muhammed Mürsî), Maskat 1397/1977, tür.yer.; Cevdet, *Târih*, II, 56-59, 60-63, 148-149, 305-310; Sâlimî, *Tuhfetü'l-a'yan bi-sîreti ehli 'Umân*, Küveyt 1974, tür.yer.; L. Fraser, *India under Curzon and After*, London 1911, s. 60-66, 87-89; *Delîlül-Hâlic* (Târih), I, 9-499; II, 629-1136; S. H. Longrigg, *Four Centuries of Modern Iraq*, Oxford 1925, s. 181-189; G. W. F. Stripling, *The Ottoman Turks and the Arabs, 1511-1574*, Urbana 1942, s. 89-93; Kadri Kal'aci, *el-Hâlicü'l-'Arabî*, Beyrut 1945, s. 321-322; Cemâl Zekerîyyâ Kâsım, *el-Hâlicü'l-'Arabî (1840-1914)*, Kahire 1966, s. 354; W. Phillips, *Oman: A History*, Beirut 1971, s. 75-78, ayrıca bk. tür.yer.; D. Hawley, *Oman and its Renaissance*, London 1977, s. 13-51; J. C. Wilkinson, *Water and Tribal Settlement in South-East Arabia*, Oxford 1977, s. 122-136; a.mlf., "Changement et continuité en Oman", *La péninsule arabique d'aujourd'hui* (ed. P. Bonnenfant), s. 393-414; F. A. Clements, *Oman, The Reborn Land*, London 1980; Erdoğan Merçil, *Kirman Selçukluları*, İstanbul 1980, s. 27-30; Colette Le Cour Grandmaison, "Présentation du sultanat d'Oman", *La péninsule arabique d'aujourd'hui* (ed. P. Bonnenfant), Paris 1982, s. 263-288; a.mlf., "Chronologie du sultanat d'Oman", a.e., s. 289-292; a.mlf., "La société rurale omanaise", a.e., s. 371-391; Jean-Louis Miège, "L'Oman et l'Afrique orientale au XIXe siècle", a.e., s. 293-

318; Bruno Le Cour Grandmaison, "L'économie omanaise: 1970-1980", a.e., s. 319-370; Muhammed Hamidullah, *el-Veşâ'iku's-siyâsiyye*, Beyrut 1403/1983, s. 161-165; Abdurrahman Abdülkerim el-Ânî, *'Umân fi'l-'uşûri'l-İslâmiyye-ti'l-ülâ*, Beyrut 2001; M. L. Dames, "The Portuguese and Turks in the Indian Ocean in the Sixteenth Century", *JRAS* (1921), s. 16 vd.; L. Lockhart, "Nadir Shah's Campaigns in Oman, 1737-1744", *BSOAS*, VIII (1935-37), s. 157 vd.; Fevzi Kurtoglu, "XVI. Asırda Hind Okyanusunda Türkler ve Portekizliler", *TTK Bildiriler*, II (1943), s. 911-923; G. R. Smith – C. E. Bosworth – C. Holes, "Umân", *EI²* (İng.), X, 814-818; Mustafa L. Bilge, "Bû Saîd Hânedanı", *DîA*, VI, 339-340; a.mlf., "Maskat", a.e., XXVIII, 77-78.

MUSTAFA L. BİLGE

UMÂRE b. HAZM

(عمارة بن حزم)

Umâre b. Hazm b. Zeyd
en-Neccârî el-Hazrecî
(ö. 12/633)

Sahâbî.

Medine'de doğdu. Hazrec kabilesinin Neccâroğulları boyuna mensuptur. Babası kabilenin önde gelenlerinden. Annesi Benî Saîde'den Hâlide bint Ebû Üneys'tir. Umâre, Birinci Akabe Biatı'na katılan müslümanların Medine'ye döndükten sonra şehirde yaptıkları davet sayesinde 621 yılında İslâm'la tanıştı. Ertesi yıl yapılan İkinci Akabe Biatı'na o da katıldı; Hz. Peygamber'i Medine'ye davet eden ve onu hayatları pahasına korumaya söz veren yetmiş beş kişilik müslüman grup arasında yer aldı. İslâmiyet'in Medine'de yayılması için gayret gösterdi. Şehirde putperestliğe ve putlara karşı mücadele başlattı. Es'ad b. Zûrâre ve Avf b. Afrâ ile birlikte özellikle Neccâroğulları'nın evlerinde bulunan putları kırmakla tanındı. Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin komşusu olan Umâre, Resûl-i Ekrem'in Ebû Eyyûb'un evine yerleşmesi üzerine onun yakınında bulundu. Hz. Peygamber'i sık sık evine davet eder, ona hediyeler sunar ve zaman zaman kendisiyle şakalaşır. Yahudilerden ve müşriklerden gelebilecek tehlikelere karşı Resûlullah'ı korumayı kendisine görev edinmişti. Hz. Peygamber onu muhacirlerden Muhriz b. Nadle ile kardeş ilân etti.

Bedir, Uhud ve Hendek başta olmak üzere bütün gazvelere katılan ve büyük yararlılıklar gösteren Umâre b. Hazm şakalarıyla meşhurdur. Savaş için hendek kazılırken henüz genç bir delikanlı olan Zeyd b. Sâbit'in toprak kazıp taşımaktan yorgun düştüğünü ve hendeğin içinde uyuyakaldığını görünce onun silâhını alıp sak-

ladı. Uyandığında telâşa kapılan Zeyd, Resûl-i Ekrem'in yanına giderek durumu anlattı. Hz. Peygamber de ona "uykucu" diye takıldıktan sonra etrafındakilere silâhının kimde olduğunu sordu. Umâre silâhı kendisinin aldığını bildirince Resûlullah onu sahibine iade etmesini söyledi ve şaka da olsa müslümanların eşyalarını alıp onları korkutmanın doğru olmadığını belirtti (Hâkim, III, 476). Umâre, Mekke'nin fethi ve Tebük Seferi'nde Neccâroğulları'ndan Benî Mâlik'in bayraktarlığını yaptı. Müslümanlarla birlikte Tebük Seferi'ne katılan, ancak Hz. Muhammed'in peygamberliği konusunda hâlâ şüpheleri bulunan yahudi asıllı münafık Zeyd b. Lûsayt, Resûl-i Ekrem'in devesinin kaybolması üzerine onun gökten haber verdiğini, fakat devesinin yerini bilmediğini söyleyip peygamberliği hakkında şüphe uyandırmaya çalışınca Umâre, Zeyd'i kendi birliğinden çıkardı ve artık kendisiyle yolculuk yapmayacağını bildirdi (İbn Hişâm, IV, 166-167). Resûlullah münafıklara karşı tavır almaya başlayınca onlara fiilen müdahale etti ve zor kullanarak mescidden dışarı çıkardı (a.g.e., II, 528-529). Vedâ haccında bulunan Umâre, Resûl-i Ekrem'in vefatından sonra Hz. Ebû Bekir'e ilk biat edenler arasında yer aldı. Peygamberlik iddiasında bulunanlar karşı yürütülen mücadelelerde Müseylimetülkezzâb'ı ortadan kaldırmakla görevlendirilen Hâlid b. Velîd kumandasındaki orduya katıldı. 12 (633) yılında Müseylime'nin öldürülmesiyle sonuçlanan Yemâme'deki Akrabâ savaşında şehid düştü. Umâre b. Hazm okuyarak tedavi (rukye*) yapardı. Resûl-i Ekrem de okuduklarını dinlemiş ve kendisini onaylamıştı. Umâre, Zeyd b. Sâbit'in annesi Nevvâr bint Mâlik b. Sırma ile evlenmiş, bu evlilikten Mâlik isminde bir oğlu olmuştur. Resûlullah'tan üç hadis nakletmiş (İbnü'l-Cevzî, s. 375), bunlardan birinde Resûl-i Ekrem'in kendisini bir kabrin üzerinde otururken gördüğünü ve ona, "Kabrin üzerinden çekil, sahibine eziyet etme" dediğini rivayet etmiştir (Hâkim, III, 682).

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkıdî, *el-Meğâzi*, I, 9, 24, 139, 162, 448; II, 800, 1003, 1009-1010; İbn Hişâm, *es-Sîre²*, II, 457, 528-529, 702; IV, 166-167; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III, 96, 486, 522, 609; VIII, 163; Buhârî, *et-Târihu'l-kebir*, VI, 494; İbn Hibbân, *es-Sikât*, III, 294; Hâkim, *el-Müstedrek* (Atâ), III, 476, 681-682; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (Bicâvî), III, 1141; İbnü'l-Cevzî, *Telkihu fuhûmi ehli'l-eşer*, Kahire 1975, s. 375; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İşâbe* (nşr. Âdil Ahmed Abdülmecûd v.dğr.), Beyrut 1415/1995, IV, 475-476; M. Saîd Mübeyyaz, *Mevsû'atü hayâtî's-şahâbe*, Beyrut 1421/2000, V, 2573-2574.

MEHMET EFENDİOĞLU